

25. *Xronologiya prorosijs'ky'x zavorushen' 2014 r. v Ukrayini* [Chronology of pro-Russian riots in 2014 in Ukraine]. *Vikipediya. (in Russia)*.

26. *Ce vijna. Putinu vvesty' vijs'ka v Ukrayinu ... portal novy'x* [This is a war. Putin to send troops to Ukraine... portal of new ones]. 1 bereznya 2014. URL: [LB.ua ib ua. \(in Ukraine\)](http://lb.ua/ib/ua).

27. *Yakshho zamorozhennya vijny' na Donbasi v osyazhnij perspekty'vi ne vy'dno* [If the freezing of the war in the Donbass in the foreseeable future is not visible]. URL: [ukrinform.ua. \(in Ukraine\)](http://ukrinform.ua).

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.29.17>
УДК 3.43:321(477)

Микола Обушний

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політології, провідний науковий співробітник,
Центр українознавства філософського факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID : 0000-0002-9121-5095
Email: mobushnyy@gmail.com

Ірина Грабовська

кандидат філософських наук, старший науковий співробітник
Центр українознавства філософського факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-7416-9541
Email: grabovskai@ukr.net

**ЕТНОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ДІАСПОРИ
ЯК «ПАРАСОЛЯ» ДЛЯ ПРОСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ РФ
ТА ВНУТРІШНЯ ЗАГРОЗА В УКРАЇНІ**

Анотація. Аналізується етнокультурна діяльність російської діаспори в Україні. Проведений аналіз показує, що політична складова є визначальною в діяльності більшості проросійських громадських організацій та окремих представників російської діаспори в Україні. Виявлено, що задекларована у нормативно-правових документах російською владою етнокультурна діяльність створених в Україні багаточисельних російських діаспорних організацій слугує свого роду «парасолею» для прикриття їхньої політичної роботи серед широкого загалу українців. При цьому їхня «етнокультурність» наповнена ідеологією російського шовінізму, великодержавності й антиукраїнськості.

За умов, коли кризові явища охопили всі сфери суспільного життя Росії та втрачено тотальний вплив на Україну, а, відтак, і можливість відновлення неоімперії, правляча верхівка Кремля покладає великі надії на т.зв. м'яку силу – багаточисельну російську діаспору в Україні. Діяльність «професійних росіян» слугує офіційним прикриттям не тільки для їхнього власного фінансування, але і для багатьох інших російськомовних культурно-освітніх закладів у всіх регіонах України. Одним із «вагомих результатів» т.зв. етнокультурної діяльності російських діаспорних організацій в Україні була і допоки залишається їхня активна підтримка окупації Криму у 2014 р. та воєнної агресії в ОРДЛО, обробка масової свідомості населення, особливо півдня та сходу України щодо начебто розгортання в країні громадянського конфлікту, початком якого стала громадянська війна на Сході України. Також активно насаджується думка про Крим як «исконно русскую територію». Ці піррові перемоги є наочним свідченням імперських зазіхань Росії на території сусідніх держав. Проте, вони приречені на неминучу поразку при проведенні рішучої і розумної політики з боку української держави та громадянського суспільства країни, як і заполітизована етнокультурна діяльність російської діаспори в Україні.

Ключові слова: Україна, Росія, конфлікт, російська діаспора в Україні, війна, «професійні росіяни», «м'яка сила».

Mykola Obushnyj

Doctor of Sciences, Professor of Political Sciences,
Chef Research Associate, Center for Ukrainian Studies,
Faculty of Philosophy, Taras Shevchenko national university of Kyiv

Iryna Grabovska

Ph.D. in Philosophy, Senior Research Associate,
Center of Ukrainian Studies, Faculty of Philosophy,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

ETHNO-CULTURAL ACTIVITIES OF THE RUSSIAN DIASPORA AS AN "UMBRELLA" FOR PROMOTION OF POLITICAL INTERESTS OF RUSSIAN FEDERATION AND INTERNAL THREAT TO UKRAINE

Abstract. *The ethnocultural activity of the Russian diaspora in Ukraine is analyzed in this article. The analysis shows that the political component is decisive in the activities of most pro-Russian NGOs and some members of the Russian diaspora in Ukraine. It was found that the ethnocultural activity of the numerous Russian diaspora organizations created in Ukraine by the Russian authorities, declared in normative legal documents, actually serves as a kind of "umbrella" to cover their political work among the general Ukrainian community. At the same time, their "ethnoculturalism" is filled with the ideology of Russian chauvinism, great power and anti-Ukrainianism. Given the crisis, which covered all spheres of Russian public life and lost its total influence on Ukraine, and, consequently, the possibility of restoring the neo-empire, the ruling elite of the Kremlin has high hopes for the so-called soft power - the large Russian diaspora in Ukraine. The activities of "professional Russians" serve as an official cover not only for their own funding, but also for many other Russian-language cultural and educational institutions in all regions of Ukraine. One of the "significant results" of the so-called ethnocultural activities of Russian diaspora organizations in Ukraine have been and continue to be their active support for the occupation of Crimea in 2014 and military aggression in ORDLO, processing the mass consciousness of the population, especially south and east of Ukraine on the alleged deployment of civil conflict in the country on Eastern Ukraine. The idea of Crimea as "originally Russian territory" is also being actively planted. These Pyrrhic victories are a clear indication of Russia's imperial encroachments on the territory of neighboring states. However, they are doomed to inevitable defeat in pursuing a decisive and sensible policy on the part of the Ukrainian state and the country's civil society, as well as the politicized ethnocultural activities of the Russian diaspora in Ukraine.*

Keywords: *Ukraine, Russia, conflict, Russian diaspora in Ukraine, war, "professional Russians", "soft power".*

Постановка проблеми. Серед внутрішніх загроз, які існують у сучасній Україні та посилюють виникнення потенційних конфліктних ситуацій в соціумі, на жаль, значну роль відіграє діяльність як певних представників російської діаспори в українській державі, так і низки російських діаспорних громадських організацій.

Традиційно вважається, що сучасні держави за складом свого населення є переважно поліетнічними. До таких відносять і сучасну Україну, хоча існує і протилежна думка. Так, відома дослідниця, академік Національної академії наук України, директорка Інституту демографії та соціальних досліджень Елла Лібанова стверджує, що Україна – моноетнічна держава. В одному з інтерв'ю вона заявила: «Україна – моноетнічна держава. Що б мені не розповідали прихильники різних теорій, в Україні, може бути, 2,5 області поліетнічні. Це, звичайно ж, Закарпаття, це частина Одеської області і Буковина трошки. А так ми моноетнічна держава. Я б сказала – слов'янська. Ось так. Тому ми не звикли до того, що поряд живуть люди зовсім інші» [1].

До моноетнічних держав відносяться такі, які існують на етнічній території одного етносу за незначної частки етнічних меншин і малих корінних

народів. За визначенням експертів міжнародної організації Freedom House, кількість представників одного етносу в такій державі має становити не менше 67 % [20].

У 2012 році тодішній прем'єр М. Азаров вніс на розгляд Верховної Ради законопроект, який мав зафіксувати поліетнічний характер Української держави. До проекту закону додавався проект Концепції державної етнонаціональної політики України, в якому стверджувалося: «Україна – держава з поліетнічним та поліконфесійним складом населення. На сьогодні поліетнічність стає важливим чинником соціально-економічних і суспільно-політичних процесів, які відбуваються в державі... Сутність української моделі державної етнонаціональної політики полягає в тому, що всі компоненти, які складають поліетнічне українське суспільство, забезпечуються необхідними умовами для збереження їх етнокультурної самобутності» [5]. Мета цього була зрозуміла: конституювати неоколоніальний стан України, закріпити фактичний статус російської мови, навчання нею, ведення документації тощо та її державну підтримку («здійснення державної підтримки засобів масової

інформації, які поширюють інформацію мовами корінних народів і національних меншин України).

В політичних текстах, документах, наукових розвідках використовується також термін «переважно моноетнічні держави».

Проте, навряд чи в умовах російської агресії проти України варто вести мову про слов'янську єдність в середині нашої країни. До того ж, слов'янського етносу не існує з погляду науки. Це синонім «російського народу» з часів імперії, який, мовляв, ділиться на великоросів, малоросів, білоросів і карпаторосів. А нині – це понятійна «парасолька» концепції «русского мира».

Беручи до уваги всі вище наведені думки, за реальних умов, що склалися в сучасній Україні через агресію неоімперії Кремля проти неї, проблема функціонування іноетнічних меншин є однією із важливих для забезпечення внутрішньої стабільності держави. Головна вимога до іноетнічних меншин з боку держави – додержання законодавства країни, у якій вони постійно проживають чи тимчасово перебувають. Зазвичай, в усіх державах іноетнічним меншинам надається право на проведення етнокультурної діяльності з тим, щоб вони мали можливість зберігати свою етнічну ідентичність. Ця вимога, по суті, є аксіоматичною і вона законодавчо закріплюється у політико-правових документах усіма державами світу.

Проте, нерідко Російська Федерація цю міжнародно-правову аксіому тлумачить по-своєму, наприклад, аргументуючи «законність» кремлівського референдуму у 2014 р. щодо приєднання Криму до РФ, при цьому, посилаючись на право народів на самовизначення, яке, як відомо, стосується корінних народів. Росіяни ж, які проживають в Україні, є діаспорою, а не корінним народом України, який має право на самовизначення [15]. Під поняття «корінного народу» звичайно ж не підпадає ні вигаданий російськими ідеологами «народ Криму», на міфічний «народ Донбасу».

Звісно ж, що це добре знають і сучасні пропутінські політики. Проте, виявилось, що неоімперські зазіхання переважають у них над здоровим глуздом. А сподівання міжнародного співтовариства на те, що Росія відмовиться від великодержавної політики, виявилися марними. Такі сподівання виникли після розпаду Радянського Союзу, коли в Росії було розроблено та прийнято комплекс нормативно-правових документів, котрі покликані унормувати діяльність діаспорних організацій на її території. Але В. Путін приголомшив усіх, хто повірив у демократизацію Росії, назвавши розпад імперії «найбільшою політичною катастрофою ХХ ст.». Заява В. Путіна, з одного боку, пере креслила надії тих, хто сподівався, що Росія відмовилася від претензії на неоімперський статус, а, з іншого, стала свого роду закликком в усіх колишніх республіках Радянського Союзу для проросійських громадських організацій до їхнього включення у діяльність по розбудові російської неоімперії.

Нормативно-правова база, що була розроблена і прийнята законодавчими органами незалежних держав, у тому числі і України, стосовно унормування етнокультурної діяльності діаспор, як виявилось згодом, сприяла включеності «професійних росіян» в антиукраїнську політику, яка ґрунтувалася на основі ідеології російського шовінізму та великодержавництва. Нині РФ активно проводить таку політику, використовуючи т.зв. м'яку силу – багаточисельну російську діаспору на території України. Актуалізується використання російською владою м'якої сили саме ще і тому, що останнім часом у Росії, після окупації Криму та розв'язаної війни на Сході України в ОРДЛО (2014 р.), залишилося небагато «мирних» аргументів повернення України у сферу свого впливу. У свою чергу Україна повинна мати адекватні аргументи та відповіді на виклики й загрози з боку Росії, і зокрема стосовно т.зв. етнокультурної діяльності російської діаспори в Україні, яка розглядається путінським режимом як «парасолька» для проведення власне політичної діяльності, що за своєю суттю була і залишається антиукраїнською. За таких умов аналіз реальної ситуації, що склалась довкола російської діаспори в Україні, є вкрай важливим як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

При цьому варто наголосити, що «революційні» події 2013-2014рр. стають переломним моментом в історії відносин України з її ключовими закордонними партнерами. Росія, яка раніше застосовувала до офіційного Києва переважно м'які інструменти примусу до лояльності, цього разу вдається до крайнього способу – воєнної агресії, яка супроводжувалась анексією частини території, задіянням широкого набору засобів з підірвної діяльності в Україні» [17].

Аналіз досліджень та публікацій. Теоретичні підвалини дослідження вище окреслених проблем, на які посилалися автори стали праці українських вчених, у тому числі і діаспорних дослідників – Ю. Бачинського, О. Бочковського, Л. Винара, С. Дністрянського, В. Кубійовича, В. Маркуся, В. Марунчака, І. Огієнка, Н. Полонської-Василенко, В. Старосольського, П. Цимбальського, Д. Чижевського, Ю. Шереха, В. Яніва. У працях цих учених були закладені методологічні основи дослідження української діаспори, вивчення якої розпочалося ще у 20-30-х роках минулого століття. Починаючи з 60-х років ХХ ст. з'являються праці, у яких діаспора вже розглядається як етнокультурний феномен.

Теоретичні висновки, що були зроблені вченими української діаспори до проголошення державної незалежності України у 1991 р., стали методологічним підґрунтям вивчення феномену діаспори дослідниками материкової України, котрі поряд з вивченням української діаспори досліджували і особливості етнокультурної діяльності діаспор інших країн, у тому числі і представників російської діаспори в Україні. Серед публікацій із даної тематики, актуальних сьогодні, варто назвати роботи

А. Атаманенко, О. Власюка, В. Горбуліна, В. Євтуха, Р. Кириченка, Б. Лановика, Е. Лібанової, В. Матоша, В. Мартинюка, А. Попка, В. Трощинського, О. Швачка, С. Шулімова та ін. Теоретико-методологічні проблеми вивчення феномена російської діаспори в Україні та у світі, її взаємодії з етнічною батьківщиною – Росією – ґрунтовно проаналізовані у колективній праці «Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії» [3]. Автори: В. Євтух, В. Трощинський, А. Попок, О. Швачка.

Питання сучасного становища росіян в Україні висвітлюється зокрема у статті Н. Терес «Русские в современной Украине» [18]. Значна увага у статті відведена аналізу політичної боротьби за надання російській мові статусу державної та впливу російського чинника на ескаляцію сепаратистського руху на Сході України. Розвиток цих організацій у порівняно «вегетаріанську» допутінську добу досліджений [7].

До аналізу також буде залучено матеріали конференцій та Круглих столів, що відбувалися в останні роки і на яких дослідники торкалися особливостей етнокультурної діяльності російської діаспори в Україні, а також матеріали українських та зарубіжних ЗМІ. Серед таких слід відзначити публікацію В. Мартинюка «Громадські організації як ще один фронт гібридної війни Росії» [8], що була опублікована 11.01.2021 р. на Мультимедійній платформі іномовлення України «Укрінформ» і у якій проаналізована діяльність низки проросійських неурядових організацій та українських представників російських структур в Україні.

На основі аналізу політико-правових документів, прийнятих у Російській Федерації, що з'явилися після 2014 р., можливо розкрити справжню сутність етнокультурної діяльності переважаючої більшості російських та проросійськи налаштованих діаспорних організацій в Україні. Вочевидь, така діяльність за своєю суттю є антиукраїнською і слугує свого роду «парасолею» для проведення ними власне політичної роботи не тільки серед етнічних росіян, але й усіх мешканців України. В основу цієї активності покладена ідеологія російського шовінізму та великодержавництва.

Виклад основного матеріалу. У контексті висвітлення вище зазначеної теми не зайвим буде нагадати, що у ХХІ ст. колишні держави-метрополії залишаються переважно економічно та фінансово забезпеченішими, соціально та політично стабільнішими, ніж новостворені постколоніальні незалежні країни. Виняток із цього правила демонструє лише Російська Федерація як спадкоємиця колишньої держави-імперії Радянського Союзу. Вона, хоч і продовжує перебувати у статусі держави-імперії, але зі значно меншими соціально-економічними та політичними можливостями, ніж мав Радянський Союз. Проте сьогодні Росія заявляє аж надто великі претензії на повернення втрачених у недалекому минулому територій. Її експансіоністські зазіхання на території

сусідніх держав, зокрема, окупація Криму та розв'язання війни на Сході України, є ще одним наочним тому підтвердженням.

Досвід, накопичений нині незалежними державами, показує справжнє обличчя «добросусідських відносин» Росії, яка докладає неймовірних зусиль для дестабілізації соціально-економічного, політичного та культурного становища у низці пострадянських держав, зокрема, в Україні. А перед Україною «доброту» «старшого брата» повною мірою відчула на собі Грузія. Для дестабілізації Росія широко використовує усі наявні у неї засоби, включно з воєнними, інформаційними, терористичними тощо. Серед цих засобів чільне місце у дестабілізації внутрішньополітичного становища в Україні РФ відводить т.зв. м'якій силі – російській діаспорі, яка нині активно долучена до участі у проведенні російської державної політики в Україні.

Нижче проведений аналіз етнокультурної діяльності російської діаспори в Україні наочно засвідчує, що вона насправді не є власне «етнокультурною», оскільки виходить далеко за ці межі та «вплетена» у великодержавну політику Кремля. Головне завдання неоімперських прагнень путінської Росії – повернення України та її народу у сферу свого впливу. Не випадково ж такого роду етнокультурна діяльність російської діаспори в Україні слугує свого роду «парасолею», яка прикриває етнокультурну, а насправді за своєю суттю політичну діяльність. За таку діяльність представники російської діаспори в Україні отримують щедрі державні фінансові, інформаційні, та й іншу підтримку з боку РФ. Така підтримка, звісно, що офіційно спрямовується нібито на задоволення етнокультурних потреб російської діаспори, а, насправді ж лівова її частина використовується на фінансування різного роду російськомовних освітніх закладів та громадських установ, котрі зазвичай використовують «...термін «громадськість». Офіційно Росія створює свій сектор і продовжує просувати свої наративи». Громадські організації виконують функції «п'ятої колони» [8], та активно проводять проросійську політику в Україні.

При цьому, як не парадоксально, але «професійні росіяни» (так не лише в Україні, але і в самій РФ називають представників «п'ятої колони» на нашій території), по суті, мають подвійну легітимацію в Україні, оскільки, з одного боку, офіційно вони зареєстровані відповідно до українського законодавства, а, з іншого, діють на нашій території відповідно з укладеними міжнародними двосторонніми угодами між Україною і Росією.

Загалом же для легітимації розгалуженої мережі російських та по-проросійському налаштованих громадських організацій в Україні Російська Федерація має значну нормативно-правову базу, з якою може зрівнятися небагато держав. Ця база включає наступні документи та механізми: Конституція, Референдум, Указ Президента Росії

«Про основні напрями державної політики РФ щодо співвітчизників, які проживають за кордоном» (серпень 1994 р.); «Федеральна програма з підтримки співвітчизників за кордоном» (травень 1996 р.). Ця Програма задекларувала значну фінансову та економічну підтримку співвітчизників не тільки з боку російської держави, але і підтримку фінансових та виробничих структур РФ усіх форм власності. З метою реалізації цієї програми Президент РФ видав Указ про створення державно-громадського фонду «Россияне». У червні 1999 р. набув чинності Федеральний закон «Про державну політику Російської Федерації стосовно співвітчизників за кордоном», а у 2001 р. була прийнята «Програма заходів з підтримки Російською Федерацією співвітчизників за кордоном на сучасному етапі» (2002-2007 рр.).

Нині у вирішенні проблеми взаємодії зі співвітчизниками за кордоном офіційно беруть участь МЗС, МВС та Мінекономрозвитку і торгівлі РФ. Однак, головна роль у роботі з російською діаспорою за кордоном відведена МЗС РФ, яка «...бере участь у розробці основних напрямів державної політики стосовно співвітчизників, які проживають за кордоном і здійсненні заходів з її реалізації. Крім того, на МЗС покладено функції підготовки і подання в установленому порядку пропозиції щодо удосконалення законодавства у сфері відносин із співвітчизниками, які проживають за кордоном, зовнішньополітичного і міжнародно-правового забезпечення діяльності Російської Федерації з метою їх захисту і підтримки, а також координації відповідної міжнародної діяльності Федеральних органів виконавчої влади і органів виконавчої влади суб'єктів Федерації та забезпечення роботи урядової комісії у справах співвітчизників за кордоном. Для реалізації цих завдань в структурі МЗС створено Департамент з прав людини та по роботі зі співвітчизниками за кордоном» [3, с. 172].

Відомо, що «Москва використовує дуже широкий набір важелів впливу не лише в Україні, але й за її межами. У Росії є чимало симпатиків у країнах Європейського Союзу, які поширюють месиджі Москви задля протидії як діалогу України з ЄС, так і будь-якому прогресу у відносинах між двома сторонами. Список інструментів, які Росія використовує в європейських країнах, є досить великим – від жорстких, як приховані військові загрози або економічний та енергетичний шантаж, до м'яких, як мережа російських і проросійських агентів, а також гібридних, як вплив через поширення дезінформації через мас-медіа» [17].

Аналізуючи досвід, пережитий українцями від початку путінської агресії, можна стверджувати, що свого часу ФСБ, СЗР і ГРУ активно використовувала частину російської діаспори в Україні для просування на її територію «руського мира». Так, наприклад, щороку на півдні України ВКСОРС («Всеукраинский Координационный совет российских соотечественников») збирав міжнародні молодіжні

табори. Один із них, про який збереглися згадки в Інтернеті, – «Донузлав-2011» (Автономна Республіка Крим) [11].

У цьому таборі 126 молодих людей, переважно з Криму й Донбасу, під гаслом «Молодь України і Росії: разом – у XXI століття» два тижні займалися ідеологічною і військово-спортивною підготовкою. Як зазначалось у коментарі організаторів до цієї події, «важливу роль у долі табору відіграв Міжнародний фестиваль «Великое русское слово», на якому в ході проведення круглого столу «Молодежь в Русском Мире – фактор будущего» й було прийнято рішення про участь у роботі табору представників молоді з різних регіонів обох держав» [11].

Керівник «Донузлаву-2011», голова ВКСОРС, депутат тодішньої Верховної Ради України, заступник голови фракції Партії регіонів Вадим Колесніченко підбив підсумки роботи табору так: «Юнь спільно вивчала нашу спільну історію і буде поширювати інформацію й отримані знання серед юнацтва, яке не було охоплене роботою табору. Бо тут перебувають найкращі з найкращих. Коли вони повернуться на свою територію, вони нестимуть той заряд бадьорості, знань, енергії, який отримали в цьому таборі» [11].

Зауважимо, що молоді громадяни України отримали воістину феноменальні «знання». До прикладу, про те, що сучасна Польща – це (цитуються мовою оригіналу) «гиена Европы» на службі «вашингтонского обкома» і що «украинство является наиболее вредоносной идеологической инъекцией американославизма в тело Русского мира». У цьому ж ряді йшла інформація про те, що «последние события в Крыму говорят о дальнейшем развитии политического дефолта на Украине», що «Украина обречена на развал», що «это не вопрос дискуссии, это практически состоявшийся факт». До того ж постійно наголошувалось на таких «істинах», як заперечення існування окремого українського народу та підстав незалежності Української держави. Вся ця маячня видавалась за доконані факти, про які зайвий раз можна багато не говорити, і так усе зрозуміло [11].

Наступного після «Донузлаву-2011» 2012 р., ще до усіх подій 2014 р., в Луганську був знятий восьмивлинний «художній» фільм про «народне повстання» Донбасу проти київської «хунти», що «незаконно захопила владу», і про наступ лугансько-донецьких «цивільних добровольців» на Київ. Мовляв, плутократи кількох держав нещадно експлуатують інші європейські народи, передусім слов'янські. Але є на світі Росія, яка несе порятунок, тож Донбасу доведеться братися за зброю та рятувати нерозумну Україну [2].

Таким чином, майбутніх польових командирів «русской весны» спецслужби РФ готували заздалегідь, без перешкод з боку тодішньої центральної влади України й Служби Безпеки України. А далі брехлива російська пропагандистська команда перед «наївними» українцями та усім світом

розіграла виставу, начебто всі події в Криму та на Сході України почалися стихійно, на знак протесту проти мовної політики київських і галицьких націоналістів. І що саме політика Києва призвела до вибуху «громадянського конфлікту» на Сході країни.

«Довголітнє плекання як Москвою, так і місцевими кримінально-політичними силами «особливого, богообраного народу Донбасу» дало свої результати. У 2013 році відмінність між більшістю населення регіону й іншими українцями досягла значущих параметрів» [2], - зазначає С. Грабовський.

Ці параметри ще 2013 року окреслили опитування авторитетної Соціологічної групи «Рейтинг». Так, тоді за приєднання України в перспективі до Євросоюзу виступило 50% опитаних українських громадян, проти – 41% [12]. Донбас дав зовсім інші цифри: «за» – 18%, «проти» – 59%. Тоді 59% опитаних вважало, що державі скоріше не вистачає «сильної руки», ніж «демократії» (26%). Водночас 42% респондентів вважало, що Україні скоріше не вистачало «більшої свободи слова», ніж «більшої цензури» (26%). Половина опитаних вважала, що Україні «потрібно розвивати ринкові відносини», тоді як 31% – «повертатися до планової економіки» [13]. На Донбасі ж відповідь «Україні не вистачає сильної руки» дали 68% опитаних, «не вистачає демократії» - лише 14%. Відповідь, що «Україні не вистачає більшої цензури» там дали 43% респондентів, тоді як «не вистачає свободи слова» відповіли тільки 24%. 50% опитаних в регіоні були за повернення до планової економіки, і тільки 31% - за розвиток ринкових відносин. За тим же опитуванням 44% опитаних громадян України не шкодували про розпад Советського Союзу, а 41% шкодував. Натомість на Донбасі жалкували за розпадом СРСР 57% опитаних (найвищий показник), не жалкували – 21% (найменший показник по країні) [13].

На побутовому рівні це не забарилися відобразитися у мові місцевого населення. Його виїзди за межі Донбасу в інші регіони України, особливо у західні і центральні, називалися «поехать на Украину» жителями Донецька, Луганська та прилеглих територій. Мовляв, ми – окремо, Україна – окремо, і при цьому «Донбас годує Україну».

Такі умонастрої ретельно і довго готували ззовні, апелюючи до цінностей «русского мира», а найбільше число їхніх носіїв концентрували на Донбасі та готували до війни проти свободи й незалежності України. А для широкої публіки, в тому числі української, російські пропагандисти пояснювали, що все впирається в мовне питання, в утиски російської мови.

«...У певному сенсі все на Донбасі почалося з мовного питання. Проте не у 2014-му, а у 1932-му. Коли Сталін дав директиву згорнути українізацію, знищити «петлюрівські» кадри та вилучити у селян хліб (все в одному документі!). А потім у середині 1930-х років, коли ЦК ВКП(б) знову почав випуск

газет на Донеччині російською, а не українською мовою.

Потім у другій половині 1940-х, коли сталінський улюбленець письменник Фадєєв у романі «Молода гвардія» сфальшував історію підпілля на Донеччині та перетворив Уляну Громову на Улю Громову. І так далі, і таке інше – аж до XXI століття.

А у XXI столітті Кремль і Луб'янка перейшли від політики русифікації Донбасу з метою відколу від України (таку операцію планували ще на 1990-й, але тоді це ще не вийшло) до перетворення його на плацдарм наступу на незалежну Україну й упокорення її» [2].

Сьогодні в організації співпраці з російською діаспорою в Україні активну участь беруть не тільки державні структури Росії, її фінансові та виробничі структури усіх форм власності, але і ті, що у минулому були всесоюзними громадськими об'єднаннями Радянського Союзу, зокрема «Союз товариств дружби з народами зарубіжних країн» (нині переіменованій у Росзарубіжцентр), який повністю фінансується державою РФ, а також новостворені «Інститут СНД», Фонд «Русский мир» та багато ін.

Прикро про це писати, але сьогодні у нашому «Українському домі» в Україні залишилося ще чимало таких українців, котрі навіть в умовах війни, яку розв'язала Росія проти української незалежної держави, продовжують співробітництво з різними державними та громадськими структурами Росії, що територіально розміщені в Україні й чия діяльність фактично спрямована проти української незалежності. Такого роду «співвітчизникам» слід було б порадити глибше познайомитися з історією україно-російських відносин та їхніми переважно трагічними наслідками не для одного покоління українців, які вже давно сплатили своїм потом і кров'ю за цю російську «музику», правдиве ім'я якої – колоніалізм, як у класичних, так і новітніх формах «мультикультуралізму», коли прирівнюють культури колонізатора та його жертви, об'єкту експансії.

Навіть окупація Росією українського Криму, розв'язана нею війна на Сході України та інші нещастя, що були привнесені останнім часом північно-східною сусідкою в життя українців, все ще суттєво не вплинули на тих по-проросійському налаштованих земляків, котрі продовжують вважати себе представниками створеної ще в радянські часи єдиної історичної спільності, означення якої увійшло у політичний обіг під назвою «радянський народ». Саме через окремих представників цієї спільноти, офіційне представництво якого репрезентує російська діаспора в Україні, Російській Федерації вдається, іноді навіть ефективно, проводити не тільки й не стільки власне етнокультурну, скільки переважно політичну за своєю суттю антиукраїнську діяльність. При тому, як зазначала перша заступниця Міністра закордонних справ України Еліне Джапарова, «...РФ – країна, яка коїть злочини, її цинізм полягає в тому, що вона намагається перекласти відповідальність за всі свої злочини на

Україну. ...Особливо, коли я чую виступи російських чиновників, виникає питання сюрреалізму, і що ми живемо у світі якихось викривлених дзеркал, коли на біле кажуть чорне, і при цьому відчувають себе достатньо комфортно» [16].

Актуалізується проблема щодо «російських земляків» в Україні ще і тому, що останні роки через нестабільність у світі ціна на нафту і газ дещо знизилася, а, відтак, економічне зростання Росії впало. Проте, вже навесні 2021 р. ціни на енергоносії почали знову зростати, та це не вплинуло принципово в кращий бік на економіку Росії. Але, не дивлячись на стагнаційні процеси в економіці РФ, неоімперські амбіції правлячого класу Росії стосовно України не тільки не зменшилися, але і посилились. За таких умов РФ основну ставку робить на використання саме внутрішньо українського ресурсу – російські діаспори. Це завдання сьогодні залишається одним із пріоритетів у великодержавній політиці Росії в Україні.

Для переконливішої аргументації цього висновку нагадаємо принципи організації держави та влади в Росії. Останні безпосередньо пов'язані з появою російської імперськості та великодержавництва, основу яких традиційно складає абсолютизм, соціально-політичними особливостями якого було обмежене самодержавство, станова нерівність та політичне безправ'я.

Путінська РФ ніколи не відмовиться від своєї імперськості. Сьогодні «Росія старається задушити Україну невоєнними способами, використовуючи її внутрішні слабину, але розширення агресії до використання воєнного важеля неодмінно відбудеться, якщо всі інші методи не спрацюють, - вважає В. Горбулін. – Тим більше, що РФ давно готується до війни зі США й НАТО, а Україну може використати як полігон для відпрацювання нових способів ведення війни» [1, с. 35].

Підтвердженням існування абсолютизму в сучасній Росії є саме її неоімперськість, що була найнаочніше продемонстрована переважною більшістю росіян, коли у березні 2014 р. був окупований Росією український Крим, а потім і підтримана військова агресія на Сході України. Ці, за своєю суттю, піррові перемоги є свідченням того, що значна кількість росіян, як і їхній правлячий клас, не позбулися імперських зазіхань на території сусідніх держав і після розпаду Радянського Союзу. Ці експансіоністські зазіхання продовжують залишатися альфою і омегою російського державотворення. Власне територіальна експансія при В. Путіні, як і при минулих правителях Росії, продовжує визначати російський спосіб життя. З цього приводу оригінальну думку стосовно захисту завойованих та приєднаних до Росії територій висловила російська імператриця Катерина Велика, яка не бачила «...іншого способу захистити свій кордон (Росії. – Авт.), як розширювати його» [19, с. 56].

У цьому контексті В. Путін виявився одним із найпоспідовніших послідовників російської

імператриці. За роки його правління суттєво посилилася територіально-окупаційна ейфорія у значній кількості росіян не тільки у самій Росії, але і в інших державах, де росіяни перебувають як діаспора.

Посилюють таку ейфорію останніх і прокремлівські засоби масової інформації, що постійно «підкидають» для росіян нові шовіністичні ідеї, котрі покликані не тільки утримувати, але і посилювати їхні шовіністичні настрої. Зазвичай такого роду настрої кремлівські ідеологи поширюють через багаточисельну російську діаспору, намагаючись захистити статусну винятковість російської мови, яка насаджувалася протягом багатьох століть в Україні. Пропагандисти Кремля через ЗМІ та російську діаспору намагаються довести, що російська мова в Україні нині зазнає дискримінації з боку української держави. Такого роду необґрунтовані звинувачення української держави російська влада зазвичай використовує для того, щоб виправдати різного роду дискримінаційні заходи, які вона застосовує стосовно української мови та української діаспори у Росії. Це особливо помітно в останні роки, коли організована у громаду діяльність української діаспори Росії не тільки законодавчо обмежувалася, але під надуманими приводами нині заборонена. На сьогодні в РФ немає жодної Всеросійської української громадської організації, а окремі регіональні осередки представництва української діаспори в Росії зазнають постійної дискримінації.

Натомість багаточисельна російська діаспора в Україні без будь-яких заборон продовжує свою етнокультурну діяльність, тісно «вплітаючи» її у політичну. Як приклад, загально визнаним є той факт, що в Україні проблеми російської мови не існує. Це підтверджено усіма нормативно-правовими документами України, у яких йдеться про мови. Однак апологети русофільства, більшість яких організована у громадські осередки російської діаспори, намагаються заперечувати цей очевидний факт та вимагають надати російській мові статус офіційної чи навіть другої державної мови в Україні, а його ненадання розглядається ними як утиск та переслідування за мовною ознакою.

Мережа російських та по-проросійському налаштованих громадських організацій в Україні - «професійних росіян» [8], залишається все ще значною. Українські аналітики відмічають той факт, що більшість громадських російських організацій на території України було створено і зареєстровано у 2009-2010 рр. перед президентськими виборами, де переміг Віктор Янукович та став четвертим президентом України. «Тобто тоді вони мали сприяти реваншу проросійських сил після «Помаранчевої революції». Після 2014 року велика кількість припинила або призупинила свою роботу (хтось вважав свою мету досягнутою), а щодо деяких було вжито відповідні заходи протидії з боку державних органів України та української громадськості. Частина ж продовжує існувати й до сьогодні, сприяючи

захисту інтересів Росії в Україні. Спектр їхньої діяльності досить широкий – від поширення російських пропагандистських наративів до сприяння пацифікації та бойкоту заходів, спрямованих на захист України, зокрема - військової мобілізації», - зазначає аналітик Центру глобалістики «Стратегія XXI» Віталій Мартинюк [8].

Після 2014 р., коли проти керівників та ряду членів російських громадських організацій були проведені розслідування з приводу їхньої діяльності, спрямованої проти держави Україна, вони дезактивувались, ніби очікуючи більш сприятливого моменту для відновлення власної активності, «...і в необхідний час можуть бути задіяні для розхитування внутрішньої ситуації в Україні» [8]. Тим більше, що їхня реєстрація, зазвичай, не скасовувалась.

Рано чи пізно більшість російських діаспорних громадських організацій опинялись у центрі гучних скандалів через оприявлення фактів їхньої антидержавної діяльності на території України. Так, добре відома історія із закриттям Російського культурного центру у Львові (Русский культурный центр во Львове), активність якого поширювалась не лише на Львів, але й на всю Західну Україну. Діяльність цього Центру розпочалась у 1996 р. Ця громадська організація була заснована російським Пушкінським товариством. Проте, заходи РКЦ не обмежувались вивченням культурної спадщини Росії. Організація проводила антиукраїнську пропаганду. Так, під час огляду приміщення Російського Культурного Центру у Львові було виявлено декілька примірників газети «Русский вестник», матеріали якої возвеличували Сталіна, називаючи його «Богом даним нам правителем», іменували героїв ОУН-УПА «нацистськими прихвоснями», засуджуючи загалом процеси українізації, що відбувались в українській державі після розпаду СРСР та отримання Україною незалежності. «Редактор «Погляду» Роман Онишкевич на своїй сторінці у Facebook навів ще кілька цитат з матеріалів «Русского вестника», які викликають особливе обурення: «Теперь настало время реабилитировать Сталина... Да, Сталин нам дан Богом, он создал такую державу, которую сколько не разваливают, а не могут до конца развалить...», «...С вероятностью 99 % Россия опять не явится на войну. Воевать придется с армиями ДНР/ЛНР, которые могут получить усиление за счет населения освобождаемых регионов. То есть война останется гражданской» [14]. На РКЦ було подано позов до суду за статтею про розпалювання міжнаціональної ворожнечі та СБУ відкрило кримінальне впровадження щодо діяльності названої організації.

Аналітик В. Мартинюк відзначає, що «у деяких організацій засновниками або співзасновниками є одні й ті ж люди. Наприклад, голова громадського об'єднання «Культурно-мовне рівноправ'я» (м. Харків) Геннадій Макаров є одночасно і головою «Русского Вече», органу з координації діяльності російських організацій в Україні. Макаров був

активним організатором проросійських заходів у Харкові, спрямованих на піддрив української державності під час так званої «русской весны». Після цих подій активність даної організації не відмічається, але її сайт підтримується і має відверто проросійське спрямування, що свідчить про готовність її бенефіціарів розгорнути активну діяльність у будь-який момент» [8].

Серед тих російських громадських організацій, що активно діяли на території України до початку війни 2014 р., особливо одіозними було дві: «Нічні Вовки» та «Оплот». Обидві організації є фактично напівкримінальними структурами, які займались рекетом, кримінальними «розборками» на користь певних бізнес-структур, курували наркотрафік, зокрема, в Україні, як то робили «Нічні Вовки». Взагалі ж «Нічні Вовки» («Ночные Волки»), громадська організація, що офіційно називається «Громадська організація – клуб байкерів «Русские мотоциклисты»» є улюбленою іграшкою персонально В.В. Путіна і на пряму підтримується та курується ФСБ. Функціонувати «Нічні Вовки» розпочали у 1989 р. ще за часів СРСР, хоча зареєстровані були у 1995 р. Саме вони згодом брали найактивнішу участь у пропаганді великодержавницьких ідей на користь Росії, гаряче агітували за обрання В. Путіна президентом РФ, виступали за приєднання Криму до Росії, безпосередньо «тусуючись» в Криму, особливо ж в м. Севастополі за підтримки голови держадміністрації. Очільником цієї організації є Олександр Залдостанов («Хірург»). Аналітики вказують, що «Нічні Вовки» це типова для сучасної РФ ГОНГО-організація («Государством организованная негосударственная организация»). Чимало судових позовів проти «Нічних Вовків», у тому числі і з боку інших не про путінських байкарських клубів РФ свідчать про злочинний, навіть терористичний характер цієї організації, яка скоріше є «кришованою» персонально В. Путіним бандою на службі у нинішньої влади Кремля та ФСБ.

Починаючи з 2009 р. «Нічні Вовки» проводили в Криму поблизу м. Севастополя кожнорічний байкерський фестиваль, де відверто пропагували повернення до часів СРСР, ідеї «русского мира», повернення Криму до Росії як «возвращение на Родину» тощо. А у 2014 р. «Нічні Вовки» були організаторами, вочевидь по завданню ФСБ, місцевих «загонів самооборони». Ця організація брала найактивнішу участь у анексії Криму РФ. Вони скрізь роз'їжджали з російськими прапорами, залякували проукраїнськи налаштовану частину кримського населення, чинили насильство на півострові, викрадали людей, які активно виступали за Крим у складі України, брали участь у штурмі адміністративних будівель та охороняли й патрулювали дороги й приміщення, де знаходились «вежливые» «зелені чоловічки». Сьогодні ГО «Нічні Вовки» знаходиться під санкціями США, Канади. З 2016 р. персонально президент цього байк-клубу О. Залдостанов знаходиться під санкціями Євросоюзу.

Не менш злочинною є і так звана громадська організація «Оплот» із Харкова, організована початково як спортивний бійцівський клуб у 2011 р. Євгеном Жиліним. Під час української Революції Гідності ГО «Оплот» активно виступав на боці В. Януковича, розправляючись фізично з учасниками проукраїнського Євромайдану у Харкові. Існує чимало свідчень про побиття «оплотовцями» опозиційних журналістів у ті часи. Сам очільник «Оплоту» Є. Жилін та члени його клубу були активними антимайданівцями. Саме вони разом із комуністами спочатку охороняли пам'ятник Леніну від знесення, а потім фактично у повному складі з'явилися на анти майдані у Києві. Голова ГО «Оплот» не раз звертався до тодішнього президента В. Януковича з вимогою застосування більш жорстких методів придушення Революції Гідності та розгону Євромайданів по всій Україні.

В подальшому, з початком збройної агресії путінської неоімперії Кремля проти України з ГО «Оплот» було сформовано 5-ту окрему мотострілецьку бригаду – збройне формування ДНР.

В Україні «Оплот» визнано злочинною організацією, його реєстрація скасована як незаконного утворення. Ця так звана громадська організація за усіма мірками є бандитським, терористичним, злочинним угрупованням. Сьогодні вона є у розширеному санаційному списку Євросоюзу, США і Канади.

Боротьбу із подібними до вище названих російськими та проросійськими організаціями в Україні сьогодні можна з повним правом розглядати як внутрішній український фронт у протистоянні «русскому миру». Для теперішньої України вкрай важливо не забувати пережитий досвід у цьому плані та не втрачати пильність, не кажучи вже про наявність політичної волі у захисті від такого ворога власної Батьківщини. Від цього теж напругу залежатиме майбутнє української державності і свободи [4]. Сьогодні ж проросійські організації продовжують існувати в низці великих міст України, таких, як Вінниця, Миколаїв, Одеса, Херсон, Запоріжжя, Харків, Дніпро, Мукачеве, Київ тощо.

Прикро констатувати, що українське законодавство має аж надто багато лазівок, щоб уникнути покарання тим проросійським громадським організаціям, рівно як і їх очільникам, котрі проводять антиукраїнську політику. У свою чергу українські законодавчі та правоохоронні органи демонструють абсолютне невміння чи небажання виконувати свої функціональні обов'язки, пов'язані з захистом суверенітету та територіальної цілісності держави.

Варто визнати, що в останні роки у цьому напрямкові все ж є помітні зрушення. Йдеться про те, що частина російськомовних громадян і навіть етнічних росіян в Україні після окупації Криму та розв'язання війни на Сході України засуджує російську агресію і все послідовніше підтримує стратегічну лінію, записану в Конституції України, – вступ в НАТО та Європейський Союз (ЄС), що є

найнаочнішим свідченням їхньої проукраїнськості. І не тільки про це має йтися. Чимало громадян України російського етнічного походження воювали і воюють проти російських агресорів і їхніх маріонеток. Першим українським військовослужбовцем, який загинув 18 березня 2014 року, захищаючи у Криму військовий об'єкт від роти спецназу РФ під командуванням сумнозвісного Стрелкова-Гірка, став прапорщик Сергій Кокурін [9]. А блогер Геннадій Логвиненко, який тривалий час жив і працював у Петербурзі, проте з політичних мотивів повернувся на Батьківщину, так оцінив у 2016 році ситуацію з етнічними росіянами в Україні: «З питання "з ким ти?", тобто, підтримуєш ти незалежність України чи ні, люди самовизначились. Одна група отримала умовну назву "судетські росіяни", тобто – аналог судетських німців кінця 30-х років. А друга – громадяни України російського походження. І серед героїв "Небесної сотні", і серед активних учасників АТО зовсім немало етнічних росіян. Хоча ні для кого не є секретом, що серед тих, хто чекає російського вторгнення в Україну – є так звані "судетські росіяни" і що приєдналися до них "манкурти"». Тобто друга категорія росіян України не включає себе в російську громаду, їхня самоідентифікація – це громадяни України [10].

Звісно ж, що як ФСБ Росії, так і сам В. Путін присіплюють спостерігають за динамікою змін російського впливу в Україні. Тому будь-які коливання, особливо у плані зменшення росіян в Україні, вони намагаються виправити, але знову таки за рахунок українських громадян, які в результаті окупації Криму та ОРДЛО змушені добровільно чи примусово одержувати як російське громадянство, так і російські паспорти. Результатом стало те, що уже сьогодні майже всі українські громадяни Криму та понад 400 тис. громадян Сходу України стали росіянами за спрощеною процедурою. За путінським указом також мають право одержати російське громадянство та паспорт усі громадяни колишнього Радянського Союзу, що нині проживають за межами Російської Федерації. Одіозним російським політиком К. Затуліним взагалі висунута абсурдна пропозиція про надання права отримання російського громадянства кожному, хто розмовляє російською мовою, де б він не проживав. Така політика є не лише порушенням суверенітету певної країни, але і грубим порушенням міжнародного права. Російські політичні еліти вкотре демонструють, що закони писані не для них. Підставою для надання російського громадянства і сьогодні залишається територіальний принцип та російська мова. Відтак, чим більше Росія приєднає територій сусідніх (а, можливо, й не тільки сусідніх) держав згідно ідеології «русского мира», тим більше буде росіян, котрі за визначенням В. Путіна, є «... державотворчим народом». У цьому контексті слід зауважити, що В. Путін імовірно абсолютизує державотворчий потенціал російського народу, пропонуючи йому виконати аж надто важку місію –

одержавити усі народи, «где слышна русская речь». Прикладом краху місії є т.зв. радянізація народів СРСР. Нинішня експансіоністська діяльність РФ наочно демонструє нехтування її правлячим класом історії краху Радянського Союзу та не зроблених на її основі належних висновків щодо причин поразки побудови комуно-більшовицької держави. Тому як і у минулому, так і сьогодні російська влада продовжує приділяти занадто багато уваги територіальній експансії, захисту та поширенню російської мови не тільки у пострадянських республіках, зокрема в Україні, але і поза їхніми межами. При цьому нині російська мова, вважають кремлівські ідеологи, є основним ідентифікатором визначення росіян не тільки у багатонаціональній Росії, але й загалом у світі. Без врахування цього ідентифікатора кількість власне етнічних росіян, зменшилася б майже наполовину. Мета ж РФ за будь-яку ціну, у тому числі і за рахунок видачі паспортів громадянам інших держав, збільшити загальну кількість росіян, а, відтак, і набути повноправний статус неоімперії.

Проведений аналіз особливостей діяльності російської діаспори в Україні показує, що найсуттєвішою для них є не етнокультурна, а переважно політична діяльність. Наразі ж офіційно, у нормативно-правових документах, розроблених та прийнятих як у РФ, так і в Україні, політична діяльність російських діаспорних організацій в Україні не передбачена. Така «вседозволеність» є ще одним свідченням того, що будь-які документи, у тому числі і міждержавні та й міжнародні, що приймаються в Росії, є всього лише «парасолею» для неправдивих дій і не «вартують того паперу, на якому вони написані», як зазначав О. Бісмарк. Такий стан потребує втілення у практику діяльності російських діаспорних об'єднань в Україні рішучої та безкомпромісної вимоги стосовно деполітизації та приведення їхньої діяльності у відповідність до українського законодавства та двосторонніх міждержавних україно-російських угод.

Висновки. Отже, варто ще раз наголосити, що етнокультурна діяльність російської діаспори в Україні, як показує проведений аналіз, насправді не є такою, оскільки політична складова в ній є визначальною. Виявлено, що задекларована у нормативно-правових документах російською владою етнокультурна діяльність створених в Україні багаточисельних російських діаспорних організацій слугує свого роду «парасолею» для прикриття їхньої політичної роботи серед широкого загалу українців. При цьому їхня «етнокультурність» наповнена ідеологією російського шовінізму, великодержавності й антиукраїнськості.

За умов, коли кризові явища охопили всі сфери суспільного життя Росії та втрачено тотальний вплив на Україну, а, відтак, і можливість відновлення неоімперії, правляча верхівка Кремля покладає великі надії на т.зв. м'яку силу – багаточисельну російську діаспору в Україні.

Нині тільки активна її частина складає десь близько 4 мл осіб як етнічних росіян, так і особливо багато у ній співчуваючих інших етнічностей, зокрема тих, хто хоче залишитися у статусі «радянської людини». Ці «небайдужі», використовуючи наявні в українському законодавстві «лазівки», створили в Україні десятки різного роду російських та проросійських громадських організацій і навіть політичних партій «професійних росіян». Саме діяльність останніх слугує офіційним прикриттям не тільки для їхнього власного фінансування, але і для багатьох інших російськомовних культурно-освітніх закладів у всіх регіонах України. Одним із «вагомих результатів» т.зв. етнокультурної діяльності російських діаспорних організацій в Україні була і допоки залишається їхня активна підтримка окупації Криму у 2014 р. та воєнної агресії в ОРДЛО, обробка масової свідомості населення, особливо півдня та сходу України щодо начебто розгортання в країні громадянського конфлікту, початком якого стала громадянська війна на Сході України. Також активно насаджується думка про Крим як «исконно русскую територію». Ці піррові перемоги є наочним свідченням імперських зазіхань Росії на території сусідніх держав. Проте, вони приречені на неминучу поразку при проведенні рішучої і розумної політики з боку української держави та громадянського суспільства країни, як і заполітизована етнокультурна діяльність російської діаспори в Україні.

1. Горбулин В. Как победить Россию в войне будущего. К.: Брайт-Букс, 2020. 256 с.

2. Грабовський С. Зеленський і Донбас. Треба називати речі своїми іменами. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30251597.html>.

3. Євтух В. Б., Трощинський В. П. та ін. Українська діаспора. Соціологічні та історичні студії. К.: Вид-во УА ННП «Фенікс», 2003. 228 с.

4. Казарін Павло. Уроки злопам'ятності. Про що свідчать санкції України щодо проросійських сил? *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/prorosiyiski-partii-ukraina/31086415.html>.

5. Концепція державної етнонаціональної політики України. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF7U001A?an=14>.

6. Лібанова Елла. Україна – моноетнічна держава, і їй потрібно готуватися до прийому трудових мігрантів. *Інтерв'ю*. URL: <https://prm.ua/ella-libanova-ukrayina-monoetnichna-derzhava-yiy-potribno-gotuvatisya-priyomu-trudovih-migrantiv/>

7. Майборода Олександр. Російський націоналізм в Україні (1991—1998 рр.). Київ: НаУКМА, 1999. 27 с.

8. Мартинюк В. Громадські організації як ще один фронт гібридної війни Росії. *Центр глобалістики «Стратегія XXI»*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2803059-gromadski-organizacii-ak-se-odin-front-gibridnoi-vijni-rosii.html>.

9. Перша смерть під час анексії Криму: прапорщик Сергій Кокурін загинув у бою з російськими військовими. *Крим. Реалії*. URL: <https://ua.krymr.com/a/29204232.html>.

10. Підсумки Євромайдану очима колишніх мешканців Росії. *Голос Америки*. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/russians-on-maidan/3204901.html>.

11. Политологи и богословы прочитали лекции в молодежном патриотическом лагере Русского мира в Крыму. URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/11383-v-krymu-organizovali-molodezhnyj-patrioticheskij-lager-russkogo-mira-foto.html

12. Портрети регіонів. URL: <http://ratinggroup.com.ua/products/politic/data/entry/14059/>.

13. «Портрети регіонів». Донецька область. URL: <http://ratinggroup.com.ua/products/politic/data/entry/14062/>.

14. Російський культурний центр у Львові. *Вікіпедія*. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80_%D1%83_%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%96.

15. Росіяни в Україні є діаспорою, а не корінним народом – МЗС. *Кореспондент.net/17 березня, 2014 р.*

16. Санкції проти РФ будуть нарощуватися, і не тільки в контексті російських злочинів в Україні – заступниця голови МЗС Джапарова. *Інтеграх – Україна. Інтерв'ю*. 29.04.2021 р. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/interview/741042.html>

17. Солодкий С. Інтеграція України до ЄС: російський чинник. URL: <http://neweurope.org.ua/media-post/integratsiya-ukrayiny-do-yes-rosijskyj-chynnyk/>

18. Терес Н. Русские в современной Украине. URL: <https://journals.umcs.pl/we/article/view/2430>.

19. Хернен М. Х. Війни Путіна. Чечня, Грузія, Україна : незасвоєні уроки минулого. Х.: Віват. 306 с.

20. Nicholas Rescher. Freedom in the World 1998—1999: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties. *Transaction Publishers*, 1999. p. 9. URL: https://web.archive.org/web/20180531125407/https://freedomhouse.org/sites/default/files/Freedom_in_the_World_1998-1999_complete_book.pdf.

References

1. Gorbunin V. (2020). *Kak pobedit' Rossiju v vojne budushhego* [How to defeat Russia in the war of the future]. K.: Brajt-Buks. 256 p. (in Russian).

2. Grabovs'kyj S. *Zelens'kyj i Donbas. Treba nazyvaty rechi svoymy imenamy* [Zelensky and Donbass. You need to call a spade a spade]. URL:

<https://www.radiosvoboda.org/a/30251597.html> (in Ukrainian).

3. Yevtux V. B, Troshhy`ns`ky`j V. P. ta in. (2003). *Ukrayins`ka diaspora. Sociologichni ta istory`chni studiyi* [Ukrainian diaspora. Sociological and historical studies]. K. : Vy`d-vo UA NNP «Feniks». 228 p. (in Ukrainian).

4. Kazarin Pavlo. *Uroky` zlopam'yatnosti. Pro shho svidchat` sankciyi Ukrayiny` shhodo prorosijs`ky`x sy`l?* [Lessons of malice. What do Ukraine's sanctions against pro-Russian forces show?]. *Radio Svoboda*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/prorosiyiski-partii-ukraina/31086415.html> (in Ukrainian).

5. *Koncepciya derzhavnoyi etnonacional`noyi polity`ky` Ukrayiny`* [The concept of state ethno-national policy of Ukraine]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JF7U001A?an=14> (in Ukrainian).

6. Libanova Ella. *Ukrayina – monoetnichna derzhava, i yij potribno gotuvaty`sya do pry`jomu trudovy`x migrantiv*. [Ukraine is a monoethnic state and needs to prepare for the reception of migrant workers]. *Interv'yu*. URL: <https://prm.ua/ella-libanova-ukrayina-monoetnichna-derzhava-yiy-potribno-gotuvatisya-priyomu-trudovih-migrantiv/> (in Ukrainian).

7. Majboroda Oleksandr. (1999). *Rosijs`ky`j nacionalizm v Ukrayini (1991—1998 rr.)* [Russian nationalism in Ukraine (1991-1998)]. Ky`yiv: NaUKMA. 27 p. (in Ukrainian).

8. Marty`nyuk V. *Gromads`ki organizaciyi yak shhe ody`n front gibry`dnoyi vijny` Rosiyi* [NGOs as another front of Russia's hybrid war]. *Centr globalisty`ky` «Strategiya XXI»*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2803059-gromadski-organizacii-ak-se-odin-front-gibridnoi-vijni-rosii.html> (in Ukrainian).

9. *Persha smert` pid chas aneksiyi Kry`mu: praporshhy`k Sergij Kokurin zagy`nuv u boyu z rosijs`ky`my` vijs`kovy`my`* [The first death during the annexation of Crimea: Ensign Sergei Kokurin died in battle with the Russian military]. *Kry`m. Realiyi*. URL: <https://ua.krymr.com/a/29204232.html> (in Ukrainian).

10. *Pidsumky` Yevromajdanu ochy`ma koly`shnix meshkanciv Rosiyi* [The results of the Euromaidan through the eyes of former residents of Russia]. *Golos Amery`ky`*. URL:

<https://ukrainian.voanews.com/a/russians-on-maidan/3204901.html> (in Ukrainian).

11. *Polytology y bogoslovy prochytyaly lekcyi v molodezhnom patryoty cheskom lagere Russkogo myra v Krimu*. [Political scientists and theologians gave lectures at the youth patriotic camp of the Russian world in Crimea]. URL: https://www.religion.in.ua/news/ukrainian_news/11383-v-krymu-organizovali-molodezhnyj-patrioticheskij-lager-russkogo-mira-foto.html (in Russian).

12. *Portrety` regioniv* [Portraits of regions]. URL: <http://ratinggroup.com.ua/products/politic/data/entry/14059/> (in Ukrainian).

13. *Portrety` regioniv. Donecz`ka oblast`* [Portraits of regions. Donetsk region].

URL:

<http://ratinggroup.com.ua/products/politic/data/entry/14062/> (in Ukrainian).

14. Rosijs'kyj kul'túrnyj céntr u L'vóvi [Russian Cultural Center in Lviv]. Vikipediya. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%86%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%80_%D1%83_%D0%9B%D1%8C%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D1%96 (in Ukrainian).

15. Rosiyany` v Ukrayini ye diasporoyu, a ne korinny`m narodom – MZS [Russians in Ukraine are a diaspora, not an indigenous people – the Foreign Ministry]. (2014). Korespondent.net/17 bereznya. (in Ukrainian).

16. Sankciyi proty` RF budut` naroshhuvat`sya, i ne til`ky` v konteksti rosijs`ky`x zlochy`niv v Ukrayini – zastupny`cya golovy` MZS Dzhaparova [Sanctions against the Russian Federation will increase, and not only in the context of the Russian crimes in Ukraine – the deputy foreign minister Japarova]. *Intezpax – Ukrayina. Interv'yu.* 29.04.2021 r. URL:

<https://ua.interfax.com.ua/news/interview/741042.html> (in Ukrainian).

17. Solodky`j S. *Integraciya Ukrayiny` do YeS: rosijs`ky`j chy`nny`k* [Ukraine's integration into the EU: the Russian factor]. URL: <http://neweurope.org.ua/media-post/integratsiya-ukrayiny-do-yes-rosijskyj-chynnyk/> (in Ukrainian).

18. Teres N. *Russskye v sovremennoj Ukrayne* [Russians in modern Ukraine]. URL: <https://journals.umcs.pl/we/article/view/2430> (in Russian).

19. Xernen M. X. *Vijni Putina. Chechnya, Gruzija, Ukrayina: nezasvoyeni uroky` my`nulogo* [Putin's war. Chechnya, Georgia, Ukraine: Unlearned Lessons from the Past]. X.: Vivat. 306 p. (in Ukrainian).

20. Nicholas Rescher (1999). *Freedom in the World 1998—1999: The Annual Survey of Political Rights and Civil Liberties*. Transaction Publishers. URL: https://web.archive.org/web/20180531125407/https://freedomhouse.org/sites/default/files/Freedom_in_the_World_1998-1999_complete_book.pdf.

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.29.18>
УДК 93/94(477)

Любов Отрошко

науковий співробітник,
відділ української етнології
Науково-дослідний інститут українознавства
Міністерства освіти і науки України, м. Київ

ORCID: 0000-0002-1204-7493
Email: otroshkoliubov@gmail.com

БЕЗПЕКА СПІЛКУВАННЯ В ІНТЕРНЕТ-ПРОСТОРИ В УМОВАХ «ІНФОРМАЦІЙНОЇ АГРЕСІЇ» РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ (НА ПРИКЛАДІ СОЦІАЛЬНОЇ МЕРЕЖІ FACEBOOK)

Анотація. У статті розглянуто особливості безпеки спілкування в Інтернет-просторі в умовах «інформаційної агресії» Російської Федерації (далі – РФ) на прикладі найпопулярнішої на сьогодні в Україні соціальної мережі (далі – соцмережі) Facebook. Оскільки інформаційна безпека – це важлива складова національної безпеки України, а інформаційний чинник останнім часом став ще більш впливовим в умовах політики реваншу Кремля, то актуалізація пасіонарних можливостей українського громадянського суспільства та необхідність боротьби з засиллям інформаційних загроз, таких як: розпізнавання троль-публікацій, потенційно небезпечної неправдивої інформації, дезінформації та прихованої і не прихованої російської пропаганди в Інтернет-просторі – є надзвичайно важливим завданням як для науковців, так і для пересічних користувачів соцмереж.

Особливу увагу присвячено аналізу особливостей спілкування в Інтернет-просторі, досліджено шляхи, способи та механізми запобігання інформаційним загрозам безпеки спілкування, відстежено український та міжнародний досвід протидії гібридним загрозам в інформаційній сфері в умовах «інформаційної агресії» та реваншистської політики РФ. Виявлено, що безпековий вимір спілкування в соцмережах Facebook дуже не стабільний, а контент сповнений провокаційними загрозами, присутня російська пропаганда та дезінформація, що спрямовані на розхитування державницьких позицій України, сприяння розвитку сепаратистських рухів та розпалювання міжнаціональної ворожнечі і поширення дезінформаційних загроз національній безпеці та територіальній цілісності Української держави.